

Technická univerzita v Liberci

Fakulta textilní – KKV v Prostějově – 2. ročník BSP/TŘOV

Semestrální práce z dějin oděvní kultury

Vývoj Parfému

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI UNIVERZITNÍ KNIHOVNA	
Přir. č.	2130762
Signat.	B15075
Kč	

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146181021

V Prostějově dne: 23.4.2006

Vypracovala: Coufalová Lucie

Tisíciletí plná vůní

Kouzla, jakým na nás působí vůně, si chtě nechtě povšiml už pračlověk. Samozřejmě na základě zkušenosti záhy přišel na to, že co páchne, to bývá nejen nepříjemné, ale zpravidla i zkažené a škodlivé, takže je lepší se tomu zdaleka vyhnout. Hledáme-li kořeny historie parfémů a podíváme-li se přitom do časů před vznikem písemnictví, tedy do dob starších než 5000 let, nezbyvá nám – už kvůli pomíjivosti vůní, než spoolehnout se na hypotézy. Už samo označení per fumum (což znamená kouřem, skrze kouř) však napovídá, že můžeme předpokládat, že člověk již odpradárna vyrůstal a žil s vůněmi a dělil se o ně se svými bohy. Kromě nejrůznějších předmětů totiž lidé obětovali bohům i vůně.

První parfém skutečně plnil funkci dnešního deodorantu. Lidé obětovali Bohu to, co pro ně bylo nejcennější: zvířata, a zápach škvřelického se masa mírnili tím, že na ně stříkali vonné oleje. S rozvojem civilizace se místo zvířecích obětí začaly používat vonné látky a přiznejme, že to bylo výhodnější i pro člověka, protože vůni si mohl užít spolu s božstvem a maso zůstalo jen jemu. V četných kulturách byl parfém důležitou součástí náboženských obřadů.

Prvním produktem, který bychom označili za parfém, bylo kadidlo. K rostlinám, jež hrály v dávných rituálech našich předků významnou úlohu, patří vedle kadidlovníku také jalovec, různé druhy cypřišů a cedr. O starověkých způsobech zkrášlování a vonění máme více poznatků. Od Číny až po Egypt, od staré Persie po antický Řím lidé znali a používali mnoho kosmetických metod. Téměř 3000 let př. n. l. se Sumerové v Mezopotámii a Egypťané žijící podél Nilu koupali v jasmínovém, irisovém, hyacintovém a zimolezovém oleji. Z pohledu dnešního člověka používali naši předkové vonné prostředky poněkud groteskním způsobem. Ti mocnější se koupali ve vonných koupelích a potírali si balzámem nejen tělo, ale i vlasy. Ba co víc, používali aromatické látky i na oděv, lože, obydlí, kočáry, dokonce i na koně. Z nejrůznějších poznámek víme, že parfémovali také plachetnice, aby od moře vanula krásná vůně na břeh. Ve starověku byla práce s vonnými látkami velmi ceněným řemeslem, jemuž se často věnovali kněží, lékaři či jiné vzdělané osoby. Výroba voňavek dlouho patřila k mastičkářství, léčitelství a příslušné látky se aplikovaly nejen zevnějšku, ale i vnitřně.

Důkazy hovoří o tom, že nejdříve se parfémů používaly na Dálném východě. Zde byl zdroj nejexotičtějších a nejexotičtějších vonných látek. Z egyptských papyrů bylo zjištěno, že již 1500 let př. n. l. byly známy vonné směsi připravené mimo jiné z pižma, ambry a durianu. Egyptské ženy používaly na každou část těla rozličné kosmetické přípravky: obočí si malovaly popelem nebo jiným barvivem, spodní víčka malachitem. Pamatovaly i na ústní kosmetiku, žvýkaly myrhu a jalovec, aby měly svěží dech. Ke kosmetické výbavě urozených žen patřili odličovací krémy, drahé masti vyhlazující vrásky a dezodorující prostředky, stejně jako je tomu u žen dnešních.

U Řeků byly tělesná očista a ošetřování pokožky oleji stejně rozšířeny jako u Egypťanů s ohledem na kult lásky a krásy však byla kultura péče o tělesnou krásu u Řeků také na vysoké úrovni; první mohutnou módní vlnu záliby v parfémování možná přinesl rozkvět Athén. K oblíbeným vůním Řeků patřila vůně fialek, levandule, máty, majoránky a hřebíčku. Po koupeli se natírali rozličnými přípravky: podpaží mátou s pepřem, obočí a vlasy olejem s majoránkou, hrud palmovým olejem, šiji a kolena mastí z obyčejného břechtanu. Od dramatika Antifona, který žil ve 4. st. př. n. l., víme, že muži ve starověku používali parfémů ve stejné míře – ne li více – jako ženy. Lázně navštěvovali zpravidla pouze muži a po vykoupaní a parní lázni bylo zvykem potřít tělo vonnými olejem.

Egyptská Alexandrie, ležící na březích Středozemního moře, již založil roku 331 př. n. l. Alexandr Veliký, se stala místem setkání a rozkvětu východní a západní vědy. Zde se již kolem roku 100 př. n. l. prováděla destilace cedrového oleje. Ve 4. st. př. n. l. se v Athénách narodil řecký alchymista Zósimos. V knize O chemických nástrojích a pecích již popisuje velmi složité destilační zařízení, jehož princip je platný dodnes. Z děl antických autorů víme, že na starověkých řeckých a římských hostinách poletovali navonění holubi, a dokonce i ze soch – z otvorů k tomu určených – prýštilo hojně víno nebo parfémovaná voda.

Zmínku zaslouží ještě legendární péče o krásu těla, kterou pěstovali Římané. Za římského císařství 1. st. př. n. l. – 2. st. n. l. i později v době úpadku Říše římské 3. – 5. st. n. l. bylo charakteristickým jevem nadměrné užívání kosmetických přípravků. Římané si parfémovaly vlasy majoránkou, tváře hřebíčkem, paže mátou. Jedním z důvodů bylo i to, že pokládali parfémů a vonné látky za afrodiziakum nebo-li zázračný prostředek k povzbuzení milostné touhy.

Po pádu Říše římské kult vonných prostředků skoro úplně vymizel a na ty, kdo parfémů používali, se pohlíželo s nedůvěrou. Tento stav trval až do křížáckých válek. Po pádu Říma se východní vonné prostředky staly téměř nedostupnými a jejich cena značně stoupla. Dlouhé, obtížné a nebezpečné obchodní cesty byly nevypočitatelné, takže ambra, pižmo a další se staly téměř nedosažitelným zbožím, jehož hodnota byla náhle srovnatelná se zlatem.

Ve středověku patřily Benátky k nejvýznamnějším centřům obchodu s Východem. Východní zboží (tedy i vonné oleje a parfémů) mělo takový úspěch, že Evropa si žádala stále větší přísun a Benátky se staraly o jejich dovoz. Obchod s vonnými přísadami usnadnily vědecké pokusy Arabů – uplatněním destilace bylo možné snáze převážet vonné látky v podobě extraktů (výtažků). Umění destilace se dále rozvíjelo a přineslo překvapivý výsledek: byla nalezena aqua vitae, jmenovitě koncentrovaný alkohol, surovina nepostradatelná při výrobě parfémů.

V té době se zrodilo oleum mirabile, „zázračný olej“ připravený z alkoholového extraktu rozmarínu a pryskyřice. Časem se upustilo od pryskyřice a destilát, sestávající z rozmarýnového, levandulového a šalvějového oleje, naředěného alkoholem, se vydal na triumfální pouť světem jako uherská voda, respektive Voda uherské královny. To byl také první známý alkoholový parfém, zároveň voňavka i hojivý líh. Zprvu měl sloužit jako ochrana před morem.

Nejprve si uherská voda podmanila královské paláce a šlechtická sídla, později celou Evropu. Používala se na mytí, k oplachování vlasů, k parfémování kapesníků a přidávala se dokonce i do koupeli. Uherská voda byla předchůdcem dnešní známé kolínské vody.

Anglická královna Alžběta I. se stala pověstnou svou touhou po parfémecích. Komnaty královského paláce za jejího panování byly hojně postříkovány rozličnými parfémny ze stříbrných flakonů, královnina roucha se zavěšovala do navoněných pytlů, její kožené rukavičky, a dokonce i střevičky se namáčely do oblíbené směsi z pižmových a damašských růží. U dvora se o ní říkávalo, že s bystrostí jejího čichu se může měřit jen hbitost jejího jazyka.

Víme, že používání vonných přípravků údajně sloužilo k zakrytí „nepříjemnosti“ plynoucích z nedostatku tělesné hygieny. Zatím co v Itálii a Francii patřilo voňavkářské řemeslo, parfumerie, kuznáváním činností, v Německu zůstávala výroba vonných prostředků striktně v rukou církve. Aromatické vody vyráběli mníši a jeptišky za zdmi klášterů, a to především k léčebným účelům.

V klášterních knihovnách studovali a opisovali vědeckou literaturu, v klášterních zahradách pěstovali koření, vonné a léčivé byliny a jakožto raná střediska péče o nemocné experimentovali s léčivý. Vařili pivo a destilovali jeho výpary nejen za terapeutickým účelem. Byli to tedy kláštery, které tehdy zásobovaly evropský trh alkoholem a extrakty z léčivých bylin k lékařskému a lékárenskému využití. Výroba parfému však navzdory veškeré křesťanské snaze ne a ne se na plno rozvinout.

Obyvatelstvo Benátské republiky žilo v nepředstavitelném blahobytu a volně si dopřávalo východního a byzantského luxusu. Bohatstvím se vyznačovala i ostatní italská přístavní města. O Neapoli se říkalo, že by dokázala zásobit parfémny a koření celým zbytkem světa. V těchto rozkvétajících městských státech se aristokracie a ambiciózní obchodnické i bankéřské rodiny předháněly v přepychu. Patřily zde i vůně: aromatické roztoky a masti, voňavá mýdla, zvláštní aromatická koření, pudry s vůní květin, kořeněné pokrmy a aromatické nápoje, rafinované šminky, nádoby na vykuřování vonnými látkami, neboli kadidelnice – to vše se stalo každodenním zbožím.

Zbylá část Evropy sledovala tyto vrcholné projevy přepychu, jejichž rubem byla propast mravního úpadku, hamůžnosti a nevázanosti, se směřící závidosti a odporu. V tehdejší době byli nejbohatšími lidmi v Evropě Italové; veškeré luxusní zboží: parfémny, kosmetické přípravky a suroviny potřebné k jejich výrobě, jež Evropa potřebovala, procházelo italskými přístavními překladišti.

Renesance, která vyšla z Itálie právě v době zeměpisných objevů, se rozšířila i do severnějších částí Evropy. Tehdy se doslova pohádkově rozvinuly nejen vědy a umění, ale také výroba parfému. Dodnes žije legenda o tom, že novověké voňavkářství zdomácnělo v Evropě díky Kateřině Medicejské (1519 – 1589). Byla to původem Italka, která se později prostřednictvím sňatku s Jindřichem II. stala francouzskou královnou.

Prý již roku 1533, ještě jako nevěsta, založila při cestě v provensálském městě Grasse laboratoř určenou k výrobě parfémů a záhy seznámila s tají jejich přípravy i francouzský dvůr. Z Itálie si přivezla odborníka – voňavkáře, který jí v této věci byl nápomocen. A bylo z čeho čerpat, vždyť italské ženy v 16. st. tradičně používaly množství kosmetických

přípravků; tváře si zjemňovaly rozmanitými oleji, používaly i pletové masky z vanilkového oleje nebo mandlového mléka, líčily si tváře i ústa.

V té době se rozšířila móda pouzder s voňavými kulíčkami, zavěšených kolem krku. Myslelo se, že je tím možné předcházet nemocem, především moru.

Po roce 1492 (po objevení Nového světa) obohatila Amerika Evropu i ostatní svět novými voňavými květy a rafinovanými parfémů. V období renesance se velice rozvinula výroba parfémů. Francie dlouho nebyla parfémovou velmocí. Francouzi ve středověku nevěřili blahodárným účinkům tuzemských léčiv a vonných bylin, raději dováželi exotické esence přes Marseille, kde se záhy rozvinul významný mýdlový průmysl.

Ačkoliv to zní jako paradox, francouzské voňavkářství vděčí za svůj rozkvět "hygieně", respektive spíše "nedostatku hygieny", pro Francouze příznačné. U královského dvora nebyl pojem „mytí“ příliš znám; mnohem častěji než mýdlo se k zakrytí zápachu užívala líčidla, pudr a voňavky. Bývalo by bylo pod královskou úroveň se umývat, takže do lázně vstupovala nanejvýš proto, aby se uvolnila nebo ochladila. Překvapivě však právě tato absence osobní hygieny přispěla k rozvoji a rozkvětu francouzského voňavkářství.

Město Grasse (na jihu Francie) se stalo centrem výroby parfémů. Na tomto místě je třeba se zmínit o dodnes fungujícím podniku na výrobu parfémů v Grasse v 18. stol. Proslul pod názvem Fragonard a má své dceřiné podniky v Paříži, ale i v Este-Village, ležícím nedaleko Grasse, mezi Níce a Monakem. Vyrábějí se zde parfémy, kolínské vody, mýdla, rozmanité vonné speciality pro ženy i muže a každý výrobek je připravován z přírodních surovin. V té době vzniklo několik firem na výrobu parfémů, které existují dodnes, jako je například Yardley a Houbigant – obě byly založeny roku 1774.

Na počátku 19. stol. (léta 1811 - 1820) byly v Anglii oblíbeny silné a neobvyklé vůně. V době viktoriánské (královna Viktorie panovala v letech 1837 – 1901) nastal v tomto směru jistý posun a na popularitě začaly nabývat příjemné květinové vůně. V té době ženy nosily navoněné šaty a kapesníčky, ale na kůži se parfém dostal jen zřídka kdy.

Další revoluce ve vývoji voňavek nastala na přelomu 17. a 18. století: tehdy se poprvé objevila kolínská voda. (Pojmenování dostala po městě Kolín). Dříve se všechny vůně vyrobené v kterékoliv voňavárně nazývaly farina po italském lazebníkovi Giovannim Mariovi Farinovi, který roku 1709 přijel do německého Kolína nad Rýnem, aby tu zkusil své štěstí. K jeho jménu se poji vynález první kolínské vody – Eau de Cologne – v dnešním slova smyslu. Citron, hořký pomeranč, mátový olej a plody bergamotu, dále pak šalvěj, květ fialky, levandule, karafiátu, pomerančovníku a růže, muškátový oříšek, pomerančová a citrónová kůra a kafr a další byliny – to vše tvořilo základ „sektvaru“, který Farina nazval královninou vodou. Byla vyrobena zdélouhavými postupy, k nimž

byla zapotřebí složitá zařízení, takže kvůli vysoké výrobní ceně se rozšířila jen mezi dámmami z těch nejbohatších vrstev. Pojmenování po městě svého vzniku dostala až později, když Farina rozšířil svou firmu a roku 1741 založil pařížskou pobočku.

Zatímco ve středověku Kolín proslul díky mohutné katedrále, po Farinově objevu vešel ve známost po celé Evropě jako rodné město „kolínské vody“. Podnik Farinovy rodiny převzali v 60. letech 19. století dva francouzští bratřenci Armand Roger a Charles Gallet, kteří vytvořili na jednom z pařížských předměstí Levallois-Perret první skutečně moderní voňavkářskou firmu na světě: Roger a Gallet.

Od tohoto okamžiku ovládli kosmetický průmysl Francouzi. A byla to také chvíle, kdy došlo k oddělení významu slov kolínská, parfém a toaletní voda.

Mustíme se zmínit také o nejslavnější kolínské nazývané „4711“, která spatřila světlo světa téměř 100 let po první kolínské vodě. Tuto kolínskou vyrobil obchodník Wilhelm Müllhens, který dostal jako dárek od jistého kurtizánského mnicha tajný recept na výrobu aqua mirabilis neboli zázračné vody, kterou svět znal pod názvem kolínská. Wilhelm Müllhens záhy rozpoznal cenu receptury a založil v ulici Glockengasse číslo 4711 malou dílnu, kde podle návodu zahájil výrobu.

Přesné složení 4711 je přísně střeženým tajemstvím dodnes a známy jsou jen hlavní komponenty: olej z plodů blízkých citrusů, rozmarýn a levandule. Tuto směs je potřeba rozpustit v 85% čistém alkoholu, a nějaký čas nechat zrát, dokud se neprojeví charakteristická vůně. Záhy si toaletní voda získala popularitu u bohatších vrstev a vydala se na cestu za světovou proslulostí. Získala bezpočet ocenění na nejrůznějších výstavách, k jejím příznivcům patřil i sám ruský car a princ z Walesu, a dokonce i takové veličiny z uměleckého světa, jako byli Richard Wagner a Johann Wolfgang von Goethe. Populární kosmetický přípravek dostal roku 1900 nálepku „Made in Germany“. Její úspěch a obliba trvají dodnes: 4711 se vyváží do 60 zemí světa.

Nyní si připomeneme čtyři jména z velké rodiny tvůrců parfémů, kteří sice žili na přelomu 19. a 20. století, ale zařadili se již ke klasikům tohoto řemesla, ba stali se v tomto oboru téměř legendárními.

Houbigant

Jean-Louis
Houbigant

První z vlastníků více než dvě stě let staré firmy Houbigant Jean-Francois byl kmotřencem hraběte Charosta a svůj pařížský obchod v ulici Saint-Honoré č. 19 otevřel roku 1774 v době nástupu Ludvíka XVI. na trůn. Mladý drogist prodával kromě květinových parfémů, jež milovala Marie Antoinetta, také svatební květinové koše, kosmetické a bělicí pletové krémy, rukavičky a vějíře.

Podnikání rodiny Houbigantů se završilo v období prvního císařství, to je v letech 1804-1814. Od otce – zakladatele převzal firmu roku 1807 syn, který se spojil s voňavkářskou firmou Chardin, jež dodávala parfémů samotnému císaři Napoleonovi. Z údajů uvedených na účtence ze 17 května 1815 se dozvídáme, že měsíc před tragickou porážkou v bitvě u Waterloo si Napoleon u svého stálého dodavatele, firmy Houbigant-Chardin, objednal parfémů, toaletní přípravky a aromatizované rukavičky. Proslýchalo se, že spotřeboval 60 lahvíček kolínské měsíčně a že si nechal vyrobit speciální flakon, který bylo možno zasunout do vysokých vojenských bot.

V roce 1829 byl jeden z členů rodiny Houbigantů jmenován dvorním voňavkářem princezny Adelaide d'Orleans a v té funkci zásoboval evropské dvory levandulovými extrakty a krémy vyrobené z oleje ebenovníku. Pro její jasnost angličkou královnou Viktorií vytvořil windsorské mýdlo a krém z hovězího moršku. Od roku 1890 se Houbigantovi stali dvorními dodavateli parfémů ruského cara. Od roku 1920 se Houbigantovy parfémů objevily i v Americe. Firma zřídila továrnu v New Jersey a salon v New Yorku. Již víc než 200 roků značka Houbigant úspěšně spojuje klasiku a tradiční vkus s moderností.

Guerlain

Rodina Guerlainových patří k největším „parfémářským dynastiím“. Podnik tohoto jména založil roku 1828 Pierre-Francois Pascal Guerlain, který proslul tím, že vyráběl parfémů svým zákazníkům „na míru“. Později se stal dvorním dodavatelem voňavek pro francouzské i evropské panovníky. Nesmíme opomenout nejslavnější z výrobků firmy Guerlain – Eau de Cologne Imperiale –, což byl parfém vyrobený speciálně pro Napoleonovu manželku císařovnu Eugénii.

Flakon byl zdoben císařovým emblémem s motivem včely. Tento dodnes vyráběný parfém zajistil Guerlainovi u francouzského dvora pevnou pozici císařského dodavatele parfémů. Mistr zemřel roku 1864 a poté předal vedení podniku jeden z jeho synů Gabriel, druhý syn Aimé se stal návrhářem parfémů. Jeho dílem je například Jicky, vůně, která předznamenala nástup moderního voňavkářského průmyslu a získala popularitu zejména mezi muži. Přestože v roce 1996 tato firma jako rodinný podnik zanikla, dodnes v ní pracuje ve funkci hlavního mistra Jean-Paul Guerlain.

Coty

Dalším legendárním návrhářem byl Francois Coty 1874-1934, který se narodil na Korsice a jeho původní jméno znělo Sportuno. Svoji továrnu na parfémů založil roku 1900 v Paříži a pojmenoval ji dvojitým jménem své matky, které později sám přijal. Tento „muž s báječným nosem“ přišel s novými vůněmi mimo jiné s cypřišovou. Coty, tento „otec“ parfémářského průmyslu 20. st., brzy přišel na to, že vůně musí zaujmout nejen čichové smysly, ale i zrak, a proto kladl velký důraz na vzhled flakonů i ambaláž.

Jeho parfém z roku 1926 s názvem Paris se prodával v ploché lahvičce, která se díky tomuto tvaru snadno vešla do dámské kabelky a výborně se hodila na cesty. Protože prodával značkové výrobky v malém balení a za dostupnou cenu, podařilo se mu jeho výrobkem oslovit novou vrstvu společnosti a přivést ji k jemným vůním. Jako první zahájil masovou produkci ve voňavkářském průmyslu.

Lanvin

V úloze „tvůrce“ parfémů však pravděpodobně jako první vystupuje Jeanne Lanvinová 1867-1946. Francouzská módní návrhářka se stala první představitelkou něžného pohledu, jež vůně nejen používala, ale také sama navrhovala. V roce 1925 vytvořila Lanvinová parfém My Sin, kompozici jemné šerškové, narcisové a konvalinkové vůně.

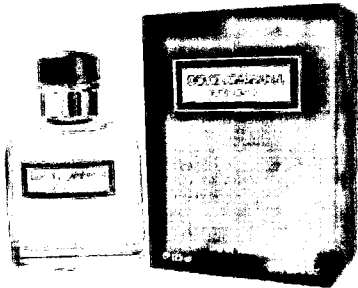
Některé z parfémů firmy Lanvin jsou stálicemi na kosmetickém nebi. Nepochybně k nim patří i parfém Arpège. Jeho nová varianta Eau de parfum Arpège je skutečnou květinovou symfonií více než 60 tónů, mimo jiné konvalinkového a jasmínového. Značka Lanvin v sobě nese dvojitý poselství určené všem tvůrcům i výrobcům parfémů začínajícím na trhu: věrnost tradicím a schopnost inovace.

Kosmetické přípravky a parfémů jsou již více než sto let spíše prostředky diskrétní péče o krásu. Historie vůní dneškem nekončí, protože parfémů jsou stále se obměňujícími osobitými výrobky lidské civilizace. Vývoj parfémů pokračuje i v 21. století. Ani současných 60 tisíc vůní nestačí.

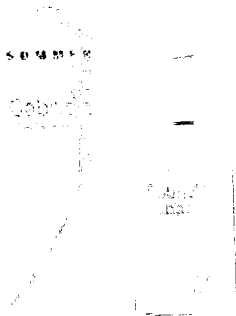
CALVIN KLEIN ETERNITY MOMENT

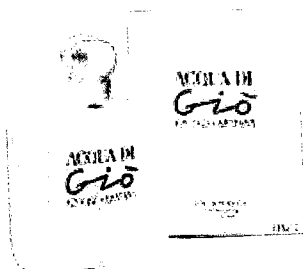
DOLCE & GABBANA POUR HOMME

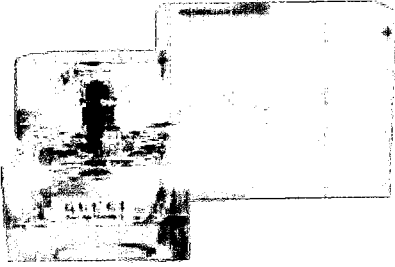
GABRIELA SABATINI SUMMER

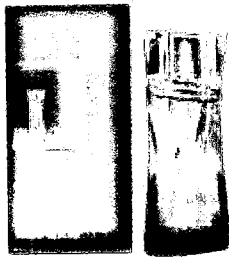
GIORGIO ARMANI ACQUA DI GIÒ

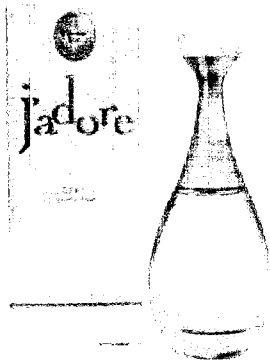
GUCCI EAU DE PARFUME

HUGO BOSS PURE PURPLE

CHRISTIAN DIOR J'ADORE

VERSACE THE DREAMER

